

Zuidelijk Afrika

KWARTAALBLAD OVER ZUIDELIJK AFRIKA
WINTER 2003/2004 JAARGANG 7 NR 4 € 5,50

EEN KINDERTEHUIS VOOR NIEMAND

Achtergrond

BLANCA DIEGO

“Nederlanders werken erg hard, zij zijn dynamisch... Als ik kon, ging ik er zo weer naartoe. Ik ging weg uit Angola omdat ik wilde studeren. Maar in Portugal lukte het me niet om een verblijfsvergunning, een vaste baan met een fatsoenlijk loon te krijgen. Daar ben ik dus vertrokken en toen heb ik asiel aangevraagd in Nederland.” Ziedaar de verklaring van Flavio Rodrigues, een 22-jarige Angolees die de afgelopen zes jaar in Europa heeft gewoond, waarvan de laatste maanden in de campus voor ama's (alleenstaande minderjarige asielzoekers) in Vught. Zonder enige schaamte geeft Flavio toe dat hij steeds loog over zijn leeftijd en wie hij echt was; hij was zogenaamd minderjarig en op de vlucht voor de oorlog uit een Afrikaans land. Maar Flavio heeft in Angola gewoon familie, hij was allang ouder dan achttien jaar en de burgeroorlog in zijn land was voorbij. “Op de campus in Vught kreeg ik wat lesjes in Engels en computers. Het stelde niets voor.” Flavio's ambities zijn veel hoger: hij wil net als zijn vader petrochemisch ingenieur worden.

Sinds een paar maanden is hij terug in Luanda. Hij maakte gebruik van een steunregeling van het Nederlandse ministerie van Vreemdelingenzaken en Integratie voor Angolese ama's die 'vrijwillig' terugkeren naar hun land. Dit terugkeerprogramma wordt uitgevoerd door de Internationale Organisatie voor Migratie (IOM), een intergouvernementele instelling voor hulp aan terugkerende asielzoekers en illegalen. Het programma is gestart in januari 2003 en loopt door tot juli 2004. Volgens de IOM zullen in die periode 75 van de 395 minderjarigen van wie het asielverzoek onlangs is afgewezen, teruggestuurd worden naar Angola. Tot eind november zijn er al elf 'vrijwillig' teruggegaan.

Het Nederlandse ministerie heeft ervoor gekozen om zelf in Angola begeleiding voor terugkerende ama's te organiseren. Er is een opvanghuis voor ama's opgezet, die is ondergebracht bij het al bestaande kindertehuis Mulemba. Het onderdak is bestemd voor wezen en voor kinderen die hun familie kwijt zijn. “Dit biedt het kind

Nederland wil alleenstaande minderjarige asielzoekers uit Angola graag kwijt, maar ze niet hardvochtig op straat zetten. Daarom werd voor hen in Luanda een opvanghuis opgezet. Maar de jongeren willen er niet heen. De opvang staat tot nu toe leeg.

een veilig onderkomen tot de familie is opgespoord”, aldus minister Rita Verdonk van Vreemdelingenzaken en Integratie bij de officiële opening op 24 september in Luanda. Volgens minister Verdonk is dit “binnen het nieuwe beleid de eerste ervaring met een combinatie van ontwikkelingshulp en migratiecontrole. Het is wellicht een voorbeeld voor andere landen.” De paradox is dat geen van elf minderjarigen die tot nu terug-

keerden van de opvang gebruik wilde maken. De ruimtes in Mulemba staan nog leeg.

Andere prioriteiten

De vrede in Angola is onomkeerbaar. Voor het eerst sinds lang wordt de oplossing van het conflict niet meer gezocht met geweld; daar doet het gegeven dat burgers volgens officiële statistieken nog beschikken over zo'n vier miljoen kleine wapens niets aan af. “Angola is een veilig land”, stelde Verdonk dan ook tijdens haar bezoek aan Luanda, haar allereerste bezoek aan Afrika. De pakweg vierduizend Angolese ama's in Nederland zijn in haar ogen politieke vluchtelingen die, nu de oorlog voorbij is, terug moeten. “Wij hebben het liefst dat asielzoekers vrijwillig teruggaan, maar als dat niet werkt hebben wij ook repatriëringsprogramma's. Want wij vinden het zeer belangrijk dat Angolezen naar hun land teruggaan en gaan werken aan de wederopbouw. Dat is Nederlands én Europees beleid.”

De Angolezen zitten echter allerm minst te wachten op de terugkeer van landgenoten uit het buitenland. Ze hebben andere prioriteiten: ze helpen eerst de duizenden ontheemden in eigen land, die in benarde omstandigheden wachten op de terugkeer naar hun huizen. Bovendien bestaat de indruk bij Angolezen dat de meeste minderjarigen die naar Europa gingen redelijk welgesteld zijn. Ze sloegen niet voor de oorlog op de vlucht, maar zouden vooral naar Europa gegaan zijn om een opleiding te kunnen volgen. In hoeverre dit beeld klopt, is niet duidelijk.

Minister Verdonk opent het opvanghuis in Luanda.

FOTO: ANP FOTO/VINCENT JANNINK

De achtjarige asielzoeker Joao Manual uit Angola maakt kennis met het vieren van carnaval in Heino.

De geruchten die de ronde doen dat alle terugkerende ama's in Luanda werden opgehaald door familie in dure bmw's, zijn zeker overdreven. Ten minste twee teruggekeerden zijn allerm minst rijk, zo maakte een bezoek aan hun familie duidelijk.

Herintegratiepremie

Mulemba is een tehuis waar zo'n vierhonderd arme minderjarige weeskinderen en straatkinderen opgevangen worden. Het ligt in Viana, een van de dichtstbevolkte delen van Luanda. Het is hemelsbreed slechts tien kilometer van het centrum, maar door de verkeersdrukke en de slechte wegen kost het vaak meer dan een uur om er te komen. In de brandende zon bezocht minister Verdonk de twee nieuwe gebouwen voor de ama's uit Nederland, met in totaal 25 bedden. Er zijn verscheidene badkamers, een keuken en ook een computerruimte. Zolang de kinderen nog geen achttien jaar zijn, krijgen ze onderwijs en hulp bij het zoeken naar werk. "Hoeveel ama's in Mulemba zullen moeten blijven, weten wij niet", erkent Verdonk. "We merken dat veel ama's wel degelijk ouders of verwanten hebben."

De begroting van het terugkeerproject bedraagt in totaal 700.000 euro, te betalen uit het budget van ontwikkelingssamenwerking. Minderjarigen krijgen naast de opvang in Mulemba hulp bij het verkrijgen van papieren, een vliegticket en een extra 'herintegratiebijdrage' van vijfhonderd euro (die overigens ver-

valt als zij langer dan drie maanden in Mulemba blijven). "Dat geld krijgen zij niet in Nederland, want dan komen zij niet opdagen op het vliegveld", zegt Luz Tantaruna, programmacoördinator van IOM in Angola. Zij volgt de minderjarigen vanaf het moment dat zij uitstappen op het vliegveld van Luanda. "Wij maken mee dat minderjarigen in Nederland een valse naam hebben opgegeven en hebben verteld dat zij hun ouders hebben verloren. Maar bij aankomst in Luanda geven zij hun echte naam en vertellen zij dat hun familie op hen wacht." Zij regelt dan vervolgens vervoer naar hun huis.

"Bij aankomst in Luanda geven ze hun echte naam"

De verzoeken voor vrijwillige terugkeer die de IOM in Nederland van ama's ontvangt zijn erg divers. Zo was er bijvoorbeeld het geval van een achterlijk jongetje, waarbij Tantaruna de moeder moest overhalen haar zoon terug te nemen: "Zij zei niet genoeg te eten te hebben. Toen ik later begon over de vijfhonderd euro, zwichtte zij eindelijk." Zoets is pijnlijk, maar wel begrijpelijk, in aanmerking genomen dat 85 procent van de Angolese infrastructuur is vernietigd. >

Meer onderwijs

Zevenentwintig jaar burgeroorlog en totaal geen investeringen in basisbehoeften: dat tekent de geschiedenis van Angola.

“Maar wij hebben tenminste vrede”, zegt Tantaruna, “en bij de meeste families zijn de kinderen weer welkom.” Zij vindt echter dat de Angolese overheid onvoldoende werk maakt van herintegratie van de jeugd. Minister Verdonk daarentegen sprak tijdens haar bezoek haar vertrouwen uit in de nationale wederopbouwplannen, maar hoe dan ook: “Repatriëren gebeurt alleen dit jaar nog vrijwillig. Volgend jaar zal het niet meer vrijwillig zijn.”

Albert de Dycker, directeur van IOM in Nederland, vindt het huidige Nederlandse terugkeerproject een waardevolle stap naar een grotere samenhang tussen migratiebeleid en ontwikkelingsbeleid. “Regeringen in de EU beseffen dat je internationale migratie niet oplost met louter een uitwijzings- en terugkeerbeleid. Europese landen kunnen via ontwikkelingssamenwerking de problemen verlichten in de landen waar deze kinderen vandaan komen, zoals het tekort aan onderwijs. Op die manier kunnen ze ongeordende migratie voorkomen.”

Ex-ama Flavio Rodrigues vindt de aanpak van Verdonk echt zinloos: hij vindt dat degenen die “graag willen studeren en werken” niets te verwachten hebben van Mulemba. Deze jongeman staat kritisch tegenover het Nederlandse asielbeleid – in zijn ogen veronachtzaamt dat domweg het feit dat geldgebrek een fatsoenlijke toekomst in Angola in de weg staat. Flavio is gefrustreerd: zijn vader had telefonisch beloofd de studie van zijn teruggekeerde zoon in Luanda te gaan betalen. Maar nu hij terug is, blijkt dat een loze belofte.

De opvang in Mulemba lijkt vooralsnog overbodig. De Dycker zegt dat Mulemba de jongeren een goede opvang biedt, maar erkent dat dit project in de eerste plaats een terugkeerproject is, en niet zozeer een ontwikkelingsproject. IOM Angola gaat de Nederlandse regering vragen om meer geld uit te trekken voor werkelijke integratie van de jongeren. “Integreren? Hoe moet een jongere dat doen met maar vijfhonderd euro?” vraagt Tantaruna zich af. “Wij willen meer geld steken in onderwijs voor de jongeren.” •

Angolese vluchtelingen terug uit

Afzien

Reportage

**Massaal keren Angolezen vanuit
het vluchtelingenkamp Maheba
in Zambia terug naar hun land.
Daar wachten teleurstellingen.**

KLAARTJE JASPERS

Hij is net aangekomen en reeds gedesillusioneerd. Fernando Guexome heeft zeventien mensen onder zijn hoede. “Ik ben verbaasd; in Zambia kregen we genoeg te eten, maar hier... niets. De afgelopen twee dagen heb ik niets gekregen. Ze stempelen mijn kaart bij de ingang van de keuken, maar bij de pannen zeggen ze dat het op is. Maar daar binnen staan twee pannen: een volle en een halfvolle. Die mensen van de keuken willen het zelf opeten.” Onzin, zeggen de verantwoordelijken, keukenpersoneel eet niet graag nsima en erwten. De familie kwam gewoon te laat. Guexome spreekt over het ontvangstkamp voor terugkeerders in het Angolese Cazombo, een stad op de strategische route naar Zambia en de Democratische Republiek Congo. Eind oktober is het een soort camping op een groot machinekerkhof met een paar stenen skeletten. Wat hier na jaren oorlogsgeweld nog aan gebouwen overeind staat en een dak heeft, is bezet door de regering, een kerk of een hulporganisatie. Haastig vulden ze de scheuren en verfdde muren. Soms geheel, soms een deel. Cazombo moet een oase voor handelaars zijn, aan alles lijkt een tekort. De markt biedt kleren, zeep, gedroogde vis, rijst, pomodore en een blinkende motorfiets vers in het bubbeltjesplastic. En soms, voor wie geluk heeft, een tube tandpasta of een Zambiaanse kool. Deze kost zes keer zoveel als in het land van herkomst. Het aanbod is schaars, de Angolese kwanza sterk. Wie voor vertrek uit het vluchtelingenkamp Maheba al z'n bezittingen verkocht, komt bedrogen uit: Zambiaanse kwacha's zijn hier waardeloos. Het was beter geweest geiten niet te verkopen, maar mee te nemen.

tot de eerste oogst

Het enige wat hier zelfs naar Zambiaanse standaarden goedkoop is, zijn de mango's. "Gelukkig maar", verzucht een Zweed van Artsen Zonder Grenzen, "anders zou je veel meer ondervoede kinderen zien."

De folders die de terugkeerders van de hulporganisaties krijgen, beloven 'voedselhulp tot aan de eerste oogst'. De folder belooft hen ook gereedschap en zaden om voedsel te gaan verbouwen zodra ze terug zijn in hun eigen dorp. "Sinds een paar weken hebben de maaltijden

terugkeerders. Het regenseizoen is net begonnen, de chiefs in de dorpen hebben hen velden toegewezen, maar zij hebben niets om te planten. Waar moeten zij dan hun eerste oogst vandaan halen?

Tiago Muti, coördinator voor de Lutherse Wereldfederatie, dat de zaden distribueert, maakt zich niet veel zorgen. Het zaaigoed is laat verstuurd, maar inmiddels is het binnen. Eind volgende week denkt hij de maïs, bonen, tomaten, kool, uien en pompoen uitgedeeld

Canda, niet ver van Shimishi's ouderlijk huis. "Toen we Maheba verlieten, verwachtten we dat we hier veel hulp zouden krijgen", vertelt Mavunda, "we verwachtten maiszaad, cassave, zoete aardappelen... we wachten nog steeds." Oost-Angolezen als zij eten liefst fungi, een dikke kneedbare pap van cassavewortels. Moxico, waar de meesten vandaan kwamen, herinneren zij zich als een regio met rijke rivieren en veel wild in de bossen, waar je iedere dag vis of vlees bij de pap kunt eten. Toch at

Registratie voor terugkerende Angolese vluchtelingen in Maheba.

Met de registratiekaart in de rij voor nsima en erwten.

Verkoop van bushmeat bij een doorgangscentrum op de weg naar Angola.

In afwachting van de bussen met nieuwkomers in Cazombo.

moeten halveren", erkent de voedselmanager van het ontvangstcentrum echter. "We hebben niet genoeg. Voor de kust van Luanda zonk het schip dat ons eten kwam brengen. We wachten nu op een nieuwe, dan kunnen we mensen weer hele porties geven. Mensen begrijpen dat, daarom klagen ze niet."

"Hij liegt!" lacht Antonio Da Silva, veldofficier van het Wereldvoedselprogramma in Cazombo. Van de befaamde boot heeft hij nog nooit gehoord, maar dat de voorraden schaars zijn en dat ze de porties halveerden dat klopt. De Angolezen krijgen nog maar de helft van de gangbare veertien kilo maïs per persoon per maand. Tot december denkt hij het nog uit te kunnen zingen, maar daarna.... Da Silva schudt het hoofd.

Zaad is de belangrijkste zorg van de meeste

te hebben. Zijn collega's in Luau stuurden hem gisteren een aantal drums benzine en in de opslagtent verschenen nieuwe containers olie uit de Europese Unie.

Een truck met zaden en voedselhulp is al op weg naar het afgelegen Lumbala-Kakenge, maar is blijven steken bij de rivier. Een tweede is op weg hem eruit te trekken. Transport is een serieus probleem in Angola. De wegen zijn bemijnd, de bruggen kapot en de regens maken blubber van de begaanbare paden. De voedselvoorraden van het Wereldvoedselprogramma worden per vliegtuig naar Cazombo gevlogen. Vervoer vandaar naar gemeenschappen erbuiten, is een groot probleem.

Luka Mavunda en zijn vrouw Ela Shimishi vestigden zich afgelopen augustus al met hun vijf kinderen in de plattelandsgemeenschap

de familie Mavunda de afgelopen dagen bij de pap alleen maar bonen en paddestoelen. "Het was verboden om vallen vanuit Zambia mee te nemen. Nu hebben we niets om de dieren te vangen", verklaart Mavunda. "Uit het bos oogsten we ook niet veel; er zitten hier te veel apen, die eten alles op voor wij een kans krijgen." Inderdaad, lacht hij, de familie eet graag apen, maar ze zijn heel moeilijk te vangen. De komende dagen zit de familie goed, op de tafel naast de hut besterft een reëenhoofd. Die is morgen klaar voor consumptie. Of het gezin het tot de komende oogst gaat redden? Mavunda betwijfelt het; het bericht dat de porties voedselhulp gehalveerd zijn, baart hem zorgen. Maar het gezin geeft de hoop niet op. Zodra het zaad arriveert, gaan ze aan de slag. Land hebben ze genoeg •